

повної собівартості і цін реалізації, у зв'язку з чим істотно знизилася рентабельність виробництва олійних культур, і соняшнику зокрема.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що як з точки зору попиту зовнішнього та внутрішнього ринку, так і з позиції економічної ефективності виробництва серед всіх видів сільськогосподарської продукції ринок олійних культур залишається найстабільнішим. У середньому за останні 5 років рівень рентабельності виробництва олійних культур був вищим 50%. За таких умов частка олійних культур за останні 20 років у структурі посівів сільськогосподарських культур виросла майже у 2,5 рази.

Література:

1. Сільське господарство України. Статистичний збірник [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Бабенко Ю.В., Ринок соняшнику: втрачені надії // Пропозиція. – 2008. – № 4. – С. 43 – 45.
3. Євчук Л.А., Перспективи використання насіння соняшнику // Агро перспектива. – 2008. – 3. – С.18.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК: 338.47

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО РОЗВИТКУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Рунчева Н. В., к.е.н.

Бердянський університет менеджменту і бізнесу

Дана стаття надає особливості регулювання корпоративного розвитку у сільському господарстві, зокрема їх проблематики та тенденцій.

This article gives the features of adjusting of corporate development in agriculture, in particular their range of problems and tendencies.

Постановка проблеми. Останнім часом в економіці України відбулися суттєві зміни в структурі та обсягах капіталу, що зумовило необхідність вироблення міжнародних загальноприйнятих стандартів, які допомогли б визначити інвестиційну привабливість підприємств, побудувати систему їх ефективного управління та контролю. Все це сприяло розвитку та становленню корпоративного управління як самостійного економіко-правового інституту, системи, через яку спрямовуються та контролюються акціонерні товариства. Протягом останніх років науковці та практики виробили чимало форм та підходів до окремих питань функціонування корпоративного сектора, однак, на сьогодні єдиної моделі ефективного корпоративного управління не існує. Це зумовлено, насамперед, сутністю відносин, що входять до системи корпоративного управління і об'єктивно існують в обраній державою правовій системі. Водночас, нині вироблено загальноновизнані стандарти, що використовуються в різних економічних, політичних та правових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних досліджень, присвячених методологічним питанням взаємозв'язку трансформації економічної системи та становлення корпоративних відносин, насамперед слід звернути увагу на роботи Л. Безчасного, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, В. Голікова, П. Єщенка, Я. Жаліла, Є. Кваснюка, Л. Кудряшова, І. Лукіно-

ва, С. Мочерного, Ю. Пахомова, Ю. Петруні, В. Рибалкіна, В. Черняка, А. Чухна.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розкритті сутності корпоративного розвитку, зокрема специфічних особливостей його у сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання корпоративного управління в сучасному бізнесі обійти неможливо. Адже загальновідомо, що конкурентоспроможність підприємства визначається не тільки його економічними показниками. Вирішальним мотивом вкладення грошей стає ступінь розвитку етики поведінки бізнесу і корпоративних відносин. Згідно із результатами соціологічних досліджень в Україні інвестор готовий платити на 40% більше, якщо в компанії існує правильно організоване корпоративне управління. Практично це означає, що привабливість українського ринку більше ніж на третину гірше від будь-якого західноєвропейського [2].

Україна теж взяла курс на запровадження національних Принципів корпоративного управління, метою яких є викладення на підставі загальноприйнятих міжнародних стандартів корпоративного управління та з урахуванням українських особливостей і досвіду принципів та рекомендацій, необхідних для розвитку ефективної практики корпоративного управління в Україні, зокрема в аграрному секторі економіки. Вже з 2003 р. українське законодавство визначає важливі принципи та рекомендації щодо якісного та прозорого управління товариством, дотримання яких має допомогти товариствам у підвищенні їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності.

Водночас, законодавство України і досі регулює лише обмежене коло правовідносин у сфері корпоративних взаємин. В свою чергу, в період становлення корпоративних відносин, який досі переживає Україна, саме встановлені законодавчо вимоги здебільшого впливають на стан корпоративного управління, позаяк їх дотримання забезпечується державою. Проблема корпоративного управління стала такою актуальною для всього світу, зокрема України, саме в останнє десятиріччя. Свого часу один із засновників інституційного напрямку в економічній науці Рональд Коуз задався питанням щодо існування корпорації (господарського товариства). В сучасних умовах це питання трансформувалося в проблему панування так званої організаційної структури капіталістичного типу, адже саме капіталістична корпорація показала себе як більш ефективний інститут у порівнянні з державними підприємствами або, скажімо, кооперативами.

В руслі такої постановки проблеми слід зрозуміти, що корпорація – це структура, яка хоч і існує в умовах ринкового середовища, однак, усередині себе витісняє будь-які ринкові відносини. Взаємодії всередині фірми не припускають відносини обміну, натомість роль «ринку», що регламентує відношення акціонерів і керівників, виконує підприємець-координатор або – в розвинутих корпораціях – спеціалізований департамент. І ось саме корпоративне управління покликане задавати формат всієї цієї внутрішньофірмової взаємодії. Ця проблема існує і в сільському господарстві відповідно.

Наразі склалася ситуація, при якій лише обмеженнями щодо землекористування та землеволодіння неможливо врегулювати домінуюче становище аг-

рокорпорацій в аграрному секторі. Незалежно від того, скасують мораторій на продаж сільськогосподарських земель або його дію буде подовжено, набере сили закон «Про ринок земель» чи ні, ці процеси будуть здійснюватися, відкрито або завуальовано. Цьому сприятимуть: тенденції сучасних світових і внутрішніх ринків продовольства і продукції сільського господарства, орієнтовані на зростання цін; можливості швидкого нарощування прибутковості бізнесу за рахунок експорту дешевої сировини; низька вартість основних факторів виробництва (робочої сили і землі у вигляді орендної плати); вилучення додаткової політичної ренти за рахунок доступу до законодавчих і владних процесів, державного бюджету, дотацій, субсидій, пільгових кредитів і мінімізації податкових платежів; перспективи перепродажу значних земельних масивів в умовах функціонування ринку сільськогосподарських земель; можливості значно вигідніше перепродати бізнес, вартість якого з урахуванням усіх зазначених чинників може істотно зрости в короткостроковій перспективі.

Державне регулювання діяльності агрохолдингів з метою мінімізації їхнього дестабілізуючого впливу на економіку України та агросферу і запобігання її перетворенню на сировинний придаток інших країн має базуватися на економічних та адміністративних важелях впливу. Більшість видів надприбутків (рент і квазірент), які привласнюються агрохолдингами, мають бути вилучені і спрямовані на задоволення суспільних інтересів, формування рівних конкурентних умов в агросекторі та вирішення завдань сільського розвитку.

У 2011 році, за різними оцінками, в Україні функціонувало 75 агрохолдингів, розмір їх консолідованих земельних банків становив близько 6 млн. га, або 16% загальної площі сільгоспугідь, які перебувають у власності й користуванні сільськогосподарських підприємств і громадян. За прогнозами, до 2015-2016 років агрохолдинги планують зростання землекористування ще на 2-3 млн. га. Найбільше сільськогосподарських земель - понад половина - контролюється холдингами в Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій і Чернівецькій областях. У десятих областях у Центрі, на Заході і Сході ця частка коливається від чверті до половини, у семи областях і АР Крим становить від 10 до 25% і тільки у трьох областях - Закарпатській, Одеській і Запорізькій - менш як 10%.

Найбільші за розмірами землекористування агрохолдинги (від 400 до 600 тис. га) розміщують своє виробництво у найпривабливіших для сільського господарства регіонах - Полтавській, Вінницькій, Хмельницькій, Сумській і Чернігівській областях; від 200 до 400 тис. га - у Черкаській, Харківській, Тернопільській, Донецькій і Житомирській областях [1].

Характерною особливістю господарювання агрохолдингів є неповний обробіток контрольованих земель, що свідчить про накопичення земельних активів з метою подальшого перепродажу, а не агровиробництва.

Однією з найважливіших проблем є і те, що менеджмент багатьох компаній діє або винятково у власних інтересах, або на користь найбільшого акціонера, або групи афілійованих акціонерів, але не на користь всіх акціонерів. Це виявляється, зокрема в тому, що власники одержують дохід від власності через позадивідендні канали з використанням різного роду фінансових схем. Природно, дохід цей одержують тільки акціонери, що контролюють менеджерів, або самі керівники підприємства, якщо вони є власниками.

І навіть в тому випадку, якщо б домінуючий власник хотів виплатити позадивідендний дохід стороннім акціонерам, зробити це буде досить важко. Подібні виплати мають на увазі залучення сторонніх акціонерів у фінансові схеми компанії, часто тісно пов'язані з іншим бізнесом домінуючого власника, а зробити це технічно складно і ризиковано. До того ж багата історія корпоративних війн, на жаль, створила українському бізнесу несприятливу репутацію. Чимало компаній, що керувалися етичними нормами, не маючи нагоди захистити себе в суді, були вимушені поступитися моральними принципами і відповідати на агресію конкурентів тією ж зброєю.

В планах законодавців на сьогодні – введення норм про обов'язкову виплату дивідендів (адже відмова від виплати дивідендів – порушення майнових інтересів міноритарних акціонерів). А спроба дещо обмежити права міноритаріїв (право власника 90% пакета викупити примусово акції у дрібних акціонерів) породила хвилю суспільного обурення. І всі ці заходи вживаються під гаслом створення максимально сприятливих умов для залучення інвестицій, насамперед, іноземних. Переважна більшість міноритарних акціонерів повністю пасивні. Вони не пропонують свої питання до порядку денного загальних зборів акціонерів, не висувають власні кандидатури на високі посади.

Одним із механізмів зростання привабливості вкладень не тільки у велику, але у будь-яку компанію є забезпечення ліквідного ринку акцій. Саме ліквідність вкладень, а не захист прав міноритарних акціонерів – магістральний шлях підвищення інвестиційної привабливості. Зокрема, для достатньо пасивних портфельних інвесторів і для міноритаріїв.

В Україні нещодавно розпочали свою діяльність інститути спільного інвестування, взято напрям на реформування пенсійної системи, тривають дискусії щодо налагодження ефективної системи управління державними корпоративними правами. Окремими указами Президента визначено заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України, розвитку фондового ринку, розвитку корпоративного управління тощо. Проблема, однак, у тому, що більшість всіх цих положень досі не реалізовано. Динаміка корпоративних конфліктів, що вирішуються правовими методами та не тільки, постійно зростає. При цьому різні підходи щодо вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства в частині регулювання діяльності акціонерних товариств, часто зумовлені не низькою кваліфікацією та необ'єктивністю суддів, а прогалинами в правовій базі регулювання корпоративних правовідносин [2].

Сучасна система аграрного виробництва в Україні є результатом пристосування сільськогосподарської галузі до реальних умов функціонування квазіринкової економіки України у ході несистемних реформ. У цьому результаті поєдналися, з одного боку, прагнення аграрної еліти і власників капіталу позааграрного походження до максимізації прибутку від їхнього аграрного бізнесу, а з іншого — потреби продовольчого самозабезпечення громадян і виживання села, яке охопила суцільна бідність, спричинена перерозподілом ресурсів у процесі аграрної реформи. Ситуація погіршується дискримінаційним для села розподілом доходів від сільськогосподарської діяльності та спробами запровадження купівлі-продажу землі. В той час як економічне зростання в аграрному секторі виносить в політичні пріоритети, заходи соціального включення селян

і розвитку економіки сільських громад нехтуються. Різке погіршення людського капіталу, відсутність раціональної трудової мотивації, значна поляризація доходів і соціальна диференціація стали бар'єрами на шляху до формування відповідального господаря і власника у сільському господарстві.

Але якщо предмет дослідження західних науковців переважно лежить в площині конкретних питань функціонування корпоративного сектора (обіг та розподіл корпоративного капіталу; відносини держави та корпорації; внутрішнє узгодження інтересів власників корпоративного капіталу та зовнішня відповідальність корпорації перед суспільством), то більшість вітчизняних науковців зосереджують свою увагу на окремих проблемних питаннях формування корпоративних відносин (механізми приватизації, проблеми становлення фондового ринку з акцентом на реструктуризації й створенні умов для ефективного функціонування акціонованих підприємств, які при цьому є лише однією з багатьох корпоративних форм господарювання).

Висновки. В агропромисловому комплексі формування корпоративного сектора економіки знаходиться на початковому етапі. Це зумовлено недоліками в сучасній аграрній політиці держави, уповільненням процесу розвитку ринкового реформування, особливо відсутністю ринку землі, демографічною ситуацією на селі, психологічними чинниками. Зокрема, у формах державної статистичної звітності досі не передбачено виділення корпоративних акціонерних) товариств як окремих суб'єктів господарювання.

Усе вищезазначене дозволяє констатувати необхідність більш детального дослідження ролі організаційного ресурсу корпоративних структур як потенційної конкурентної можливості, що при застосуванні відповідних механізмів реалізації спроможна підвищити рівень економічного зростання в цілому.

Література:

1. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналіт. доп. / за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 104 с.
2. Козлов С. Корпоративні відносини: тенденції та особливості регулювання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1974>.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК: 364.48: 338.435

ОЦІНКА СТАНУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Руснак А.В., к.е.н., доцент, докторант

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті здійснено оцінку сучасного стану й ефективності функціонування галузей соціальної інфраструктури сільських територій та визначено заходи щодо поліпшення їх утримання та розвитку.

This article assesses the current status and efficiency of the branches of social infrastructure of rural areas and identified measures to improve their maintenance and development.

Постановка проблеми. Одним із напрямів сталого розвитку сільських територій є підвищення рівня та якості життя сільського населення, що передбачає заходи щодо підвищення рівня розвитку соціальної інфраструктури